

Uitgave van het Bisdom Haarlem-Amsterdam

MEI
2025

SAMENKERK

Met speciale
herinnerings-
poster

MEI
2025

Magazine van het bisdom Haarlem-Amsterdam

SAMENKERK

Met een
uitneembare
poster als herinne-
ring aan paus
Franciscus. Om
te bewaren.

**Verdriet en dankbaarheid
ging door de Kerk en
Wereld. We kijken terug op
een bijzonder pontificaat
van onze geliefde Papa
Bergoglio.**

In memoriam paus Franciscus 1936–2025

Het was mijn voorrecht paus Franciscus een paar keer te mogen ontmoeten. Eén keer heb ik hem officieel ons bisdomblad overhandigd. Hij nam het mee naar de kapel in Casa Santa Marta, waar hij toentertijd zijn avondgebed bad. Toen ik hem zei dat ons magazine alleen in het Nederlands is, antwoordde hij dat hij vanuit het Duits (wat hij goed sprak) eerder onze taal had gelezen en begrepen. Kortom nu ook. Sindsdien gaf ik hem ook altijd ons magazine.

Andere keren was met andere mensen, zoals in het voorjaar van 2022 met een gezin uit Volendam waarvan de moeder ongeneeslijk ziek was. Wat daar gebeurde tussen hem en haar was indrukwekkend. Het personeel van Casa Santa Marta, dat op een afstandje toe keek, liet blijken erdoor geraakt te zijn. Of die keer met mijn ouders in november 2023. Franciscus gaf mijn moeder een hand en ik hoorde haar zachtjes zeggen: 'Oh, dat is een stevige hand!'. Ze vertelde na deze ontmoeting dat ze niet had verwacht dat hij zo krachtig zou aanvoelen. Hij liep met een rollator, zat soms in een rolstoel, maar in zijn ogen zag je een sterke levenskracht, zei ze. Zijn handdruk weerspiegelde dat. Dit zijn momenten die je nooit vergeet. Of de ontmoeting kort of lang was, op dat moment had hij alle aandacht voor je. Wat ik me ook zal herinneren, was zijn open en opgewekte aard. Iedere keer maakte hij een grap of grappige opmerking. Zoals die keer met mijn ouders, toen ik hem vroeg (terwijl hij zich omdraaide om zijn rollator te pakken) hoe het met hem ging. Hij draaide zich snel terug en zei met een grote glimlach: je ziet het, ik leef nog. Hij vroeg ons, zoals hij dat altijd en overal vroeg: "Willen jullie voor mij bidden?"

Paus Franciscus zal in onze gedachten nog lang levend gehouden worden. Door de mensen die hem persoonlijk ontmoet hebben. Zij zullen hun ervaringen koesteren.

Door de Kerk die hij een nieuwe richting heeft gegeven, meer inclusief en meer met iedereen ("Todos! Todos! Todos!", zoals hij zijn gehoor voorhield). En door de wereld met zijn onnoembare oproepen tot vrede en hoe hij de zaak van vluchtelingen en armen bepleitte. Hij hield de wereld voor dat wij mensen allemaal zusters en broeders zijn en dat we van vijanden vrienden moeten maken, zoals Jezus ons heeft voorgeleefd (en niet zoals nu gebeurt vrienden als vijanden behandelen).

In deze special van *SamenKerk* – met uitneembare herinneringsposter – kijken we terug op zijn pontificaat naast andere thema's en onderwerpen van deze voorjaarsmaanden in het Heilig Jaar 2025. ■

Eric van Teijlingen
hoofdredacteur *SamenKerk*

We hebben afscheid genomen van Paus Franciscus in de Paasweek. De liturgie van die week spreekt ons iedere dag opnieuw van de verrijzenis, de opstanding uit de dood van Jezus Christus. Onze weg door het leven is een pelgrimstocht van hoop op eeuwig leven, geen tocht naar een onvermijdelijke afgrond naar een duister 'niets'.

K

ort voor zijn ziekte en overlijden heeft paus Franciscus een boek gepubliceerd over zijn leven, dat vooral een getuigenis is. De titel van het boek is *Hoop*, passend bij het thema dat hij voor dit jubeljaar 2025 had gekozen: Pelgrims van de hoop. Bij 'hoop' denken christenen allereerst aan de hoop op het eeuwig leven. Die hoop is nu voor de paus vervuld, zijn aardse pelgrimstocht heeft haar doel bereikt.

In die geest nemen we afscheid van Paus Franciscus. We blikken terug op zijn leven en dienst aan Christus

en de Kerk. We zijn bedroefd om het afscheid, om zijn heengaan, omdat we hem zullen missen, maar we zijn niet alleen maar somber en triest: Paus Franciscus is opgegaan naar zijn bestemming, het hemels Vaderhuis; en ons gebed voor hem is dat hij daar gelukkig en in vrede zal zijn.

In de Paasweek wordt keer op keer in het evangelie verhaald, dat de leerlingen moeite hebben om te geloven dat de Heer verrezen is, dat zij hun gevoelens van rouw en verdriet moeilijk achter zich kunnen laten en dat zij iedere keer opnieuw erin bevestigd moeten worden dat hun Heer leeft. Dat is voor ons natuurlijk zeker wel herkenbaar. Als we een heel dierbaar iemand verliezen, iemand die een deel was van je leven, kost het ons veel moeite om innerlijk zover te komen dat we verder kunnen gaan, vooruit kunnen kijken, zelfs al geloven we nog zo vast in een eeuwig leven.

Een van de zaken die dan kan helpen, is dat we ons woorden, daden, het leven van de overledene voor de geest halen en proberen in die geest verder te gaan, inspiratie uit dat leven mee te nemen, te bedenken hoe

de overledene had gewild dat wij verder zouden gaan. Dat geldt ook voor het leven van Paus Franciscus. Ik denk dat we hem het meeste eren door de vele mooie en goede, inspirerende woorden, besluiten en initiatieven uit de jaren van zijn twaalfjarige pausschap ons te binnen te brengen en ons daardoor te laten inspireren.

Ik wil daarom graag enkele aspecten uit het leven van Paus Franciscus noemen, die kunnen inspireren, zonder daarmee in dit kader volledig te kunnen zijn. Afgezien van de encycliek *Lumen Fidei* (Licht van het geloof), die nog grotendeels door zijn voorganger paus Benedictus XVI was voorbereid, is de apostolische exhortatie *Evangelii Gaudium* (De vreugde van het evangelie), van 24 november 2013, het eerste grote document geweest van zijn hand, wat het programma van zijn pontificaat genoemd kan worden. De tekst gaat over een Kerk die erop uitgaat, die naast de mensen gaat staan, die verwelkomend is, allereerst in daden het evangelie doorgeeft. Paus Franciscus heeft steeds beklemtoond dat een Kerk, die mensen afstoot, niet evangeliserend kan zijn. Pas als je je bemind en aanvaard weet, zul je open gaan en in antwoord op die liefde stappen willen zetten naar een ander, beter leven. Niet voor niets was het laatste teken dat de paus gaf het bezoek aan de gevangenen op Witte Donderdag.

Deze verwelkomende houding, is wezenlijk voor geloof en Kerk; het is de houding van de barmhartige vader, die al op de uitkijk was gaan staan en zijn verloren zoon al in de verte had zien aankomen. Het is de houding ook van de verrezen Heer, die naast de Emmaüs-gangers liep en met hen sprak toen zij door droefheid waren overweldigd. Het is die houding die de paus ertoe bracht er te zijn voor mensen in de marge. Zijn eerste bezoek was aan Lampedusa, het eiland voor de kust van Italië waar zoveel vluchtelingen uit Afrika met een bootje aankwamen of aanspoelden. Hij wilde er zijn voor de migranten, voor ongehuwde moeders, homoseksuelen, transgenders, de armen van deze wereld, de mensen in de vluchtelingenkampen, enzovoorts.

Eerst verwelkomen, dan een weg met mensen gaan. De paus wilde zijn als een moeder die nooit haar kind zou verstoten of vergeten, hoe en wie dat kind ook is. Zo keek Jezus naar Matteüs, een tollenaar, een zondaar, met barmhartigheid en mededogen, tegelijk uitdagend, uitverkiezend, in het Latijn: *Miserando atque eligendo*

(Uit barmhartigheid gekozen), een zinsdeel uit een tekst uit de zevende eeuw van de Angelsaksische monnik Beda Venerabilis over de evangelist Matteüs. Beda beschrijft hoe Jezus Matteüs koos als leerling, omdat hij door mededogen werd bewogen toen hij hem zag.

Het is een houding die van bijzonder belang is in onze tijd, nu steeds meer jongeren zich wenden tot het geloof en de Kerk. We mogen duidelijke taal spreken, zeker, daar komen zij voor, maar laat hen voelen dat ze welkom zijn en begeleid hen met liefde en begrip.

Een bijzonder aspect van het leven van Paus Franciscus is ook zijn inzet voor de vrede. Zondag aan zondag besteedde hij aandacht aan de situatie van de oorlogsgebieden, waarbij hij steeds opnieuw herhaalde dat een wapenwedloop niet de oplossing kan bieden, dat partijen met elkaar in gesprek zouden moeten gaan om hun conflicten op te lossen, dat het voeren van oorlog alleen maar verliezers kent en dat de armen en de kleinen, de gewone mensen de dupe worden van het geweld dat de grote, 'belangrijke' mensen uitlokken. Ook de diplomatieke inzet van de Heilige Stoel, die deze paus altijd zeer heeft gestimuleerd, is hierop gericht: vrede en verzoening bevorderen en respect voor de menselijke waardigheid.

De hoop op het eeuwig leven is nu voor de paus vervuld, zijn aardse pelgrimstocht heeft haar doel bereikt

Het zijn maar enkele aspecten uit het leven van onze overleden paus. Moge zijn tekorten en zonden door God worden vergeven, moge het vele goede dat hij heeft gedaan nu door de Heer worden beloond. En laten we daarbij tegelijk bidden om een goede opvolger. Dat de Heer zijn Kerk zal geleiden naar een goede en gezegende toekomst.

Heer, geef onze paus Franciscus de eeuwige rust en het eeuwig licht verlichte hem. Moge hij rusten in vrede! ■

Bisschop Johannes Hendriks

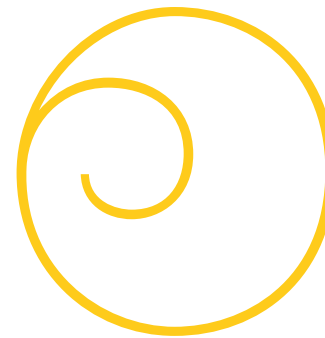
Lees hier een uitgebreid 'A Dieu' van onze Bisschop als eerste reactie op het overlijden van Paus Franciscus op 21 april 2025.

Na de Urbi et Orbi-zegen van Eerste Paasdag en de rondrit over het Sint Pietersplein werd op 21 april het overlijden van Paus Franciscus bekend. Twaalf jaar eerder koos het conclaaf na het aftreden van paus Benedictus XVI de Argentijnse Jorge Bergoglio.

“Het lijkt erop dat mijn broeders kardinalen naar het einde van de wereld zijn gegaan om een Bisschop voor Rome te vinden.” Zijn pontificaat was allesbehalve dat van een tussenpaus. We blikken terug met enkele persoonlijke reacties.

Paus Franciscus 2013-2025

p zoek naar vrede en broederschap tussen alle mensen

Op 13 maart 2013 werd Jorge Mario Bergoglio gekozen tot paus. Met zijn eerste woorden als paus vanaf het balkon van de St. Pieterskerk

zette hij destijds de toon van zijn pontificaat: “Broeders en zusters, goedenavond!” Daarna vroeg hij de mensen voor hem te bidden om aan te geven dat we niet uit eigen kracht kunnen dienen. Jorge Mario Bergoglio koos als pausnaam ‘Franciscus’, naar Sint Franciscus van Assisi. Sint Franciscus was de man van de armen, de eenvoud, de interreligieuze dialoog, de zorg voor de schepping en van vrede. In zijn geest ging paus Franciscus in 2013 aan de slag. Net zoals Sint Franciscus was paus Franciscus de mensen pastoraal nabij. Dat kwam bij hem op de eerste plaats.

Gebaren, beelden en humor

Paus Franciscus communiceerde graag in gebaren en beelden en met humor. Dat sprak vele mensen aan. Ze begrepen hem. Hij liet zich rijden in een bescheiden auto en droeg zijn eigen aktentas. Hij at met daklozen en gevangenen. Hij voerde in 2021 het gesprek in Najaf met groot ayatollah Ali al-Sistani op kousenvoeten

Paul Bergen ontmoette de paus op 4 december 2024 tijdens een bedevaart van de parochie Sint Jan de Doper (Noord-Scharwoude):

“Voor mijzelf een onuitwisbare ontmoeting met Paus Franciscus. Een paus zo natuurlijk en zo puur zonder poeha maar heel echt. Ik was vol van emotie, vertelde hem van onze overleden dochter Daniëlle en hij gaf mij toen een prachtige rozenkrans en wenste mij en onze pastoor het allerbeste.”

Jeroen Dijkman ontmoette de paus op 4 mei 2024 tijdens het bezoek van een Amsterdamse delegatie:

“Op 4 mei 2024 had ik het genoeg om deel te mogen nemen aan een privé-audiëntie van een Amsterdamse delegatie in het Apostolisch Paleis. De verwachtingen waren groot en de spanning was daar. De trappen naar boven en gangen door het paleis waren groot en indrukwekkend. Maar na binnenkomst van Paus Franciscus veranderde dat onmiddellijk. Met een enkel gebaar stelde hij de Amsterdamse delegatie direct op haar gemak. Hij ontving zijn eigen wit-gele tulp ‘Fratelli Tutti’. Het persoonlijk treffen met handdruk was een adembenemend moment. Maar vooral de directe en heldere blik van hem aan mij staan me bij. Indringend met een boodschap om dat moment mee te nemen en vooral ook uit te dragen. Dat staat mij bij en probeer ik ook in de praktijk waar te maken met een onuitwisbare herinnering.”

terwijl er witte duiven overvlogen. Tijdens zijn bezoek aan Jakarta begin september 2024 kuste groot-imam Nasaruddin Umar in de Istiqlal-moskee het voorhoofd van de paus, die op zijn beurt de hand van de imam kuste. Beelden die veel zeggen.

Verbondenheid

Naast gebed en nabijheid tot medemensen was ‘solidariteit’ tekenend voor het pontificaat van paus Franciscus. Hij benadrukte dat alle mensen met elkaar verbonden zijn als broeders en zusters zowel in goede als in slechte tijden. Ze wonen in een gemeenschappelijk huis. Hun gemeenschappelijke bron is God. Paus Franciscus leerde ons die onderlinge verbondenheid om te zetten in solidariteit. Solidariteit leidt tot respect voor mensen en voor de schepping, met zijn encyclieken *Laudato si'* (2015) en *Fratelli tutti* (2020) als kompas. Paus Franciscus verbond milieuproblemen met ar-

Ties Eigenhuis en zijn vrouw Tania hadden op 4 mei 2024 een heel bijzonder momentje met Paus Franciscus. Met zijn broers Marijn en Sam zongen zij die dag speciaal voor hem onder meer een Argentijnse tango:

“In mei 2024 waren mijn toen zes maanden zwangere vrouw en ik als onderdeel van het koor op audiëntie bij de paus. Onvergetelijk was het moment dat de paus de buik van Tania zegende. Met zachte stem maar met een twinkeling in zijn ogen vroeg hij haar: “When is it due?”. Een zeer speciaal moment, waar we vaak - zeker dezer dagen - aan terugdenken. Jona is geboren op 15 augustus 2024.”

moede. Volgens de paus is een ecologische benadering altijd een sociale benadering. Het zijn immers de arme mensen die het meest getroffen worden door milieu-vervuiling (*Laudato si'* 10).

Paus Franciscus koos radicaal voor het leven. Hij zag dat in zijn breedste zin, van het ongeboren leven tot het leven van kwetsbare oude mensen, maar ook het leven van de aarde. Door die brede invulling wist hij velen te betrekken, ook buiten de Kerk.

Paus Franciscus leerde dat solidariteit die voortkomt uit geloof de kans biedt om Gods liefde te vertalen in onze hedendaagse samenleving (*Evangelii Gaudium* 2013). Daarop baseerde hij zijn zorg en aandacht voor migranten en vluchtelingen. Hij sprak ze altijd aan als ‘onze broeders en zusters’. Paus Franciscus wees in dit verband naar het beeld van het toekomstige Jeruzalem van de profeet Jesaja. In dit Jeruzalem staan de poorten open zodat mensen uit de hele wereld binnen kunnen komen om de stad met hun gaven en talenten te verrijken.

Broederschap van alle mensen

De broederschap van alle mensen, hun verbondenheid, liet de paus ook zien in zijn ontmoetingen met andere

christenen en volgelingen van andere godsdiensten en levensbeschouwingen. Hij ging in dialoog met moslims in Abu Dhabi, Najaf, Jakarta, Rabat, Cairo en Nur-Sultan. In deze tijd van godsdienstig geframede spanningen en conflicten zocht paus Franciscus andersgelovigen op uit verbondenheid en omwille van solidariteit en vrede, daarbij vaak verwijzend naar Sint Franciscus en zijn ontmoeting met Sultan al-Malik in 1219.

Een bijzonder moment was, achthonderd jaar later in 2019, de ondertekening van het document ‘Menselijke broederschap voor wereldvrede en samenleven’ door paus Franciscus en de grootmim van al-Azhar Ahmad Al-Tayyeb. Het document, evenals de encycliek *Fratelli tutti*, over broederschap en sociale vriendschap, hadden een grote impact, ook bij de Verenigde Naties en leidden tot gesprekken in meerdere VN-commissies.

Verbondenheid en solidariteit roepen, zo leerde paus Franciscus, op tot medeverantwoordelijkheid. Zijn initiatief tot het synodaal proces maakte de bijdragen

Monique Molenaar ontmoette met haar gezin de paus op 20 april 2022. Haar man Henri en hun dochters Jeanne en Ellen blikken terug:

“Monique die ongeneeslijk ziek was, had één grote wens: op audiëntie bij de paus op het Sint Pietersplein. Echter, het werd een persoonlijke ontmoeting. Hij pakte de handen van Monique en luisterde naar haar verhaal en wens. Toen zegende hij haar door zijn hand op haar hoofd te leggen, waarbij de tranen over haar wangen vloeiden. Sinds dat moment kwam er een innerlijke rust over Monique. Ze heeft nog een lange tijd nieuwe kracht en energie gehad. Ze overleed op 5 november 2023.”

Mgr. Jan Hendriks heeft de paus vele malen ontmoet en begroet:

“Wat ik me altijd zal herinneren is zijn open en toegankelijke manier van optreden. Bij de eerste ontmoeting in 2013 met mgr. Jos Punt en Eric Fennis vroeg ik: mogen we een foto maken? O, ja zeker, zei de paus, dat kan die jongen buiten wel even doen. En hij ging zelf de Zwitserse gardist roepen om met onze telefoons een foto te maken. Zo stond hij bij het Ad Limina bezoek in dat jaar ons al bij de deur op te wachten. Ook verbaasde me hoe gemakkelijk hij kon schakelen: onverwacht mochten de rector van priesteropleiding Rolduc, de studieprefect van onze priesteropleiding en ik de paus even begroeten aan het begin van een algemene audiëntie. Hij kwam uit de auto, wist meteen wie ik was en begon met me over een situatie in ons bisdom te spreken! Zo heb ik de paus ontmoet: eenvoudig en toegankelijk, open en scherp en helder.”

”
In dialoog met mensen en de traditie ging paus Franciscus met ons op weg

van alle gedoopten mogelijk. De paus benadrukte dat we nooit een synodale en missionaire Kerk zullen worden, als de parochies niet alle gedoopten laten participeren in het verkondigen van het evangelie. We zijn met elkaar onderweg in een synodale kerk. We trekken samen op in geloof. In dialoog met mensen en de traditie, door onderscheiding en door te luisteren ging paus Franciscus met ons op weg.

Hoop

Paus Franciscus wees er op dat we ons steeds mogen verheugen op het feit dat Gods liefde uitgaat naar alle mensen. We mogen met allen die open staan voor het evangelie in gesprek gaan om in die nabijheid de hoop aan te wakkeren. Vanuit die zekerheid verwelkomde hij homoseksuele mensen in de Kerk. “Want zij zijn ook kinderen van God, God houdt van hen”, zei hij. De Kerk is een huis voor allen. In *Amoris Laetitia* schreef hij: “We willen vooral bekrachtigen dat elke mens, ongeacht zijn seksuele geaardheid, in zijn waardigheid moet gerespecteerd en met respect moet bejegend worden, met de zorg om elke onrechtmatige discriminatie te vermijden en in het bijzonder ook elke vorm van agressiviteit en geweld.”

“De dood en opstanding van Jezus is het hart van ons geloof en de basis van onze hoop”, aldus de paus. “We hebben de zekerheid dat

de geschiedenis van de mensheid en onze eigen individuele geschiedenis niet gedoemd zijn tot een dood einde of een donkere afgrond, maar gericht zijn op een ontmoeting met de Heer van heerlijkheid.” Elkaar helpen om God te vinden, dat wil het zeggen om ‘als pelgrims van de hoop op weg gaan om het leven te vieren. Pelgrimeren tijdens het Jubeljaar 2025 mag

daarvan een uitdrukking en hulpmiddel zijn. Een pelgrim die de liefde van Jezus met anderen deelt, de liefde die alle harten bevrijdt van angst, trots, egoïsme, onverschilligheid, wraak en wanhoop. Hij houdt van ons, dus we hebben hoop (Bul *Spes non confundit* over het Heilig Jaar 2025).

De begroeting ‘Broeders en zusters, goedenavond!’ op die 13de maart in 2013 op het St. Pieterplein, hoort voor altijd bij Paus Franciscus. Evenals die andere bijzondere momenten zoals toen hij vier jaar geleden de zegen gaf midden in coronatijd op een leeg regenachtig St. Pietersplein en toen hij afgelopen kerstavond als eerste de deur van het Heilig Jaar van de St. Pieterskerk passeerde en iedereen hoop aanbood en opriep zich in te zetten voor vrede en broederschap.

Zijn leven in Argentinië

Jorge Mario Bergoglio werd op 17 december 1936 in Buenos Aires geboren als zoon van Italiaanse immigranten in een gezin met vijf kinderen. De jonge Jorge studeerde af als chemisch technicus. Daarna leerde hij voor priester aan het seminarie van Villa Devoto. In 1958 trad hij tot de Jezuïeten toe. Hij studeerde theologie en psychologie. Op 13 december 1969 werd hij priester gewijd. In 1973 werd hij voor zes jaar benoemd tot provinciaal van de jezuïeten in Argentinië.

Op 23 april was Koning Willem-Alexander aanwezig bij een herdenkingsplechtigheid in de co-kathedrale basiliek H. Nicolaas.

Foto: Wim Koopman

De Heilige paus Johannes Paulus II benoemde pater Bergoglio op 20 mei 1992 tot hulpbisschop van Buenos Aires en op 28 februari 1998 werd hij aartsbisschop. Drie jaar later creëerde de Poolse paus hem op 21 februari 2001 tot kardinaal.

Kardinalen

Paus Franciscus creëerde tijdens zijn pontificaat kardinalen uit de hele wereld, ook uit landen waar de Kerk kleiner is maar wel actief. Daardoor is het College van kardinalen nu mondiaal en nog meer een afspiegeling van de Wereldkerk. Zij kiezen in het conclaaf na zijn uitvaart zijn opvolger. ■

Berry van Oers

Angelique Broerse-van Hal was op 23 oktober 2019 op het Sint Pietersplein en maakte deze foto:

“In 2019 ging ik naar Rome en tijdens de audiëntie op woensdag stond ik op precies de goede plek aan het hek. Een milliseconde keek hij me aan en in een paar seconden was hij voorbij, maar wat er met mij gebeurde was niet uit te leggen. Het raakte me diep en ik zal het nooit vergeten. Zijn uitstraling was; wat goed en wat fijn dat je er bent, welkom. Precies wat Jezus ook deed”

e afgelopen jaren is in Nederland veel aandacht geweest voor het pontificaat van Jorge Bergoglio, ofwel paus Franciscus. Meerdere boeken zijn verschenen en zogeheten Vati-caanwatchers hebben ons ingelicht over kleurrijke details,

zoals de hoogte van de kerstboom op het Sint-Pietersplein of de gewoonte van Franciscus om zelf telefonisch een afspraak te maken met de kapper. Die geloofde dan natuurlijk niet dat hij de paus aan de lijn had!

Waar we echter weinig over hebben gehoord, is over het theologisch denken van deze paus. Soms werd dat met een enkel woord afgedaan: een praktisch gericht mens, minder een theoloog dan zijn voorganger. Maar niets is minder waar! Wie het evangelie van Lucas leest merkt direct dat de armen een bijzondere plaats innemen. De arme Lazarus rust in Abrahams schoot, de rijke vrek vergaat het heel anders (Lc. 16-19-31). Vandaar dat we worden opgeroepen om een schat in de hemel te verzamelen. Hoe? Niet door het aardse slijk te minachten, maar heel simpel door de armen te ondersteunen, voor wie dat ‘aardse slijk’ van levensbelang is. Als hommage aan Bergoglio, die allesbehalve een simpele ziel was, maar theologisch en bestuurlijk van wanten wist, dus een enkel woord over de bevrijdingstheologie.

Het gaat om niets minder dan een revolutie in de Kerk: in 1968 besloten de bisschoppen in Medellin, Colombia, dat de Kerk zich niet alleen maar moet richten tot de armen, maar daar is of moet zijn waar de armen zijn. De sociale zonde van onrecht en uitbuiting is in strijd met Gods wil. De beroerde positie van de ‘indigenos’, vroeger Indianen genoemd, maar ook de onderdrukking van militaire dictaturen werden aangeklaagd als een zaak die de Kerk direct aangaat. Al snel werd tegen deze bevrijdingstheologie de beschuldiging van marxisme geuit, met name door junta's, die in de Kerk een formidabele tegenstander herkenden. Maar de kloof liep ook dwars door de Kerk. Hoogwaardigheidsbekleders zagen met lede ogen hoe priesters zich niet langer binnen de veilige muren van de Kerk ophielden, maar zich in de sloppenwijken begaven. Ook politiek verhieven zij hun stem. Gustavo Gutierrez (1928-2024), een uiterst beminnelijk mens en wel ‘de vader van de bevrijdingstheologie’ genoemd, kende deze bezwaren terdege. Hij wees er op dat bevrijding volgens het evangelie alomvattend is: bevrijding van sociale onderdrukking, maar ook een persoonlijke transformatie, zodat we vrij komen te staan van elke vorm van slavernij. En dan is er de derde dimensie: bevrijding van zonde, het

Marcel Poorthuis is emeritus-hoogleraar in de dialoog tussen de godsdiensten aan de Faculteit Katholieke Theologie van Tilburg University.

verbreken van de vriendschap met God en medemens. Deze dimensie bepaalt mede de twee andere niveaus.

In het leven van paus Franciscus is dit een leidraad gebleven, waarbij hij evenals Gutierrez eenzijdig radicalisme vermeed. Hij wist van de Braziliaanse bisschop Helder Camara, die het bisschoppelijk paleis had ingeruild voor een flatje. En hoe diens opvolger het paleis

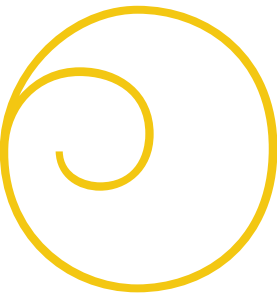

Paus Franciscus op de bres voor de armen

weer had betrokken. Toen Bergoglio in Rome kwam, zag hij hoe veel leden van de curie een fraai Italiaans palazzo of een luxueus appartement hadden betrokken. Sowieso bestaat de curie niet langer voor het merendeel uit Italianen of zelfs uit Europeanen. Ook voor hun priesterschap geldt dat de plaats te midden van de mensen is en dat pastoraat niet aan anderen overgelaten mag worden. De eigen levensstijl van paus Franciscus heeft tot talrijke anekdotes aanleiding gegeven: hoe hij graag zelf kookte en zich vaak onder de mensen te Rome begaf, wat wel uniek voor deze paus was. De diepste drijfveer hiervoor was evenwel de overtuiging dat ware bevrijding op alle niveaus dient te geschieden, politiek, economisch en spiritueel. ■

Homilie tijdens de uitvaartmis van paus Franciscus

Rome, 26 april 2025

p dit majestueuze Sint-Pietersplein, waar paus Franciscus de Eucharistie zo vaak heeft gevierd en de afgelopen twaalf jaar grote samenkomsten heeft geleid, zijn wij vandaag samengekomen met droefheid in ons hart, biddend rond zijn sterfelijke resten. Toch worden wij gesterkt door de zekerheid van ons geloof, dat ons verzekert dat het menselijk bestaan niet eindigt in het graf, maar voortleeft in het huis van de Vader, in een eeuwig geluk dat nooit zal eindigen.

Namens het College van Kardinalen dank ik u allen hartelijk voor uw aanwezigheid. Met diepe ontroering richt ik een respectvolle groet en oprechte dank aan de staatshoofden, regeringsleiders en officiële delegaties die uit vele landen zijn gekomen om hun genegenheid, eerbied en waardering voor onze overleden Heilige Vader te betuigen.

De stroom van genegenheid die we de afgelopen dagen hebben gezien na zijn overgang van deze aarde naar de eeuwigheid, toont aan hoezeer het diepgaande pontificaat van paus Franciscus de harten en geesten heeft geraakt.

Het laatste beeld dat wij van hem bewaren, en dat zich in ons geheugen zal blijven prenten, is dat van vorige week zondag, Pasen, toen paus Franciscus, ondanks zijn ernstige gezondheidsproblemen, ons zijn zegen wilde geven vanaf het balkon van de Sint-Pieters-basiliek. Daarna daalde hij af naar het plein om de grote menigte die was samengekomen voor de paasmis te begroeten, rijdend in de open pausmobiel.

Met ons gebed vertrouwen wij nu de ziel van onze geliefde paus toe aan God, opdat Hij hem eeuwig geluk mag schenken in het stralende en liefdevolle aanschijn van zijn oneindige liefde.

We worden verlicht en geleid door het evangelie dat we zojuist hebben gehoord, waarin Christus zelf tot de eerste der apostelen sprak: “Simon, zoon van Johannes, heb je Mij lief, meer dan dezen?” Petrus antwoordde me-

teen en oprecht: “Heer, U weet alles; U weet dat ik van U houd.” Daarop vertrouwde Jezus hem een grote zending toe: “Hoed mijn schapen.” Dit werd de blijvende taak van Petrus en zijn opvolgers: een dienst van liefde in navolging van Christus, onze Meester en Heer, die “niet gekomen is om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losprijs voor velen” (Marcus 10,45). Paus Franciscus koos ervoor, ondanks zijn broosheid en lijden op het einde, om deze weg van zelfgave tot de laatste dag van zijn aardse leven te volgen. Hij trad in de voetsporen van zijn Heer, de Goede Herder, die zijn schapen liefhad tot het uiterste, en hij deed dit met kracht en sereniteit, dicht bij zijn kudde, de Kerk van God, indachtig de woorden van Jezus die door de apostel Paulus worden geciteerd: “Gelukkiger is het te geven dan te ontvangen” (Handelingen 20,35).

Toen kardinaal Bergoglio op 13 maart 2013 door het conclaaf werd verkozen tot opvolger van paus Benedictus XVI, had hij al vele jaren ervaring opgedaan als religieus in de Sociëteit van Jezus, en vooral als herder van het aartsbisdom Buenos Aires, eerst als hulpbisschop, daarna als coadjutor en uiteindelijk als aartsbisschop.

Zijn keuze voor de naam Franciscus maakte vanaf het begin duidelijk welke pastorale stijl hij aan zijn pontificaat wilde geven: geïnspireerd door de geest van Sint Franciscus van Assisi.

Hij bleef trouw aan zijn temperament en pastorale stijl en zette vanaf het eerste moment zijn stempel op het bestuur van de Kerk, met zijn directe en hartelijke omgang met mensen en volkeren. Zijn bijzondere aandacht ging uit naar hen die het moeilijk hadden: hij gaf zichzelf zonder maat, vooral voor de gemarginaliseerden en de kleinen. Hij was een paus onder de mensen, met een open hart voor iedereen. Hij was ook een paus die oog had voor de tekenen van de tijd en voor wat de Heilige Geest in de Kerk teweegbracht.

Met zijn beeldrijke en aansprekende taal probeerde hij steeds het licht van het Evangelie te werpen op de problemen van onze tijd, en hij bood antwoorden geïnspireerd door geloof en hoop. Hij moedigde ons aan als christenen te leven te midden van de uitdagingen en

tegenstrijdigheden van deze “tijd van grote verandering”, zoals hij die graag noemde. Met zijn grote spontaneiteit en eenvoudige stijl wist hij ook velen te bereiken die ver van de Kerk stonden.

Geraakt door de zorgen, het lijden en de hoop van de geglobaliseerde wereld, wist paus Franciscus mensen te troosten en te bemoedigen met een boodschap die direct tot het hart sprak.

Zijn open houding en zijn vermogen om te luisteren, gecombineerd met een levensstijl die aansloot bij de gevoeligheden van vandaag, maakten diepe indruk. Evangelisatie was de leidraad van zijn pontificaat. Vanuit een duidelijke missionaire visie verspreidde hij de vreugde van het Evangelie — ook de titel van zijn eerste apostolische exhortatie: *Evangelii Gaudium* —, een vreugde die de harten vervult van allen die zich vol vertrouwen aan God toevertrouwen.

Een tweede centrale lijn van zijn missie was zijn overtuiging dat de Kerk een huis is voor iedereen, altijd met open deuren. Hij gebruikte vaak het beeld van de Kerk als een “veldhospitaal” dat de gewonden van het leven opvangt, ongeacht hun achtergrond of geloof. Een Kerk die zich over mensen buigt en hun wonden geneest.

Zijn gebaren en oproepen voor vluchtelingen en ontheemden zijn talrijk. Zijn voortdurende inzet voor de armen was onvermoeibaar.

Veelbetekenend is dat zijn eerste reis naar Lampedusa ging, het eiland dat het drama van migratie symboliseert, waar duizenden hun leven op zee verloren. In diezelfde geest bezocht hij Lesbos samen met de oecumenische patriarch en de aartsbisschop van Athene, en vierde hij een mis aan de grens tussen Mexico en de Verenigde Staten.

Van zijn 47 vermoeiende apostolische reizen zal vooral de reis naar Irak in 2021 bijblijven, waar hij ondanks alle gevaren naartoe ging: een balsem op de wonden van een volk dat zwaar had geleden onder het geweld van ISIS, en tegelijk een belangrijke stap in de interreligieuze dialoog. Zijn reis in 2024 naar vier landen in Azië-Oceanië bracht hem tot “de verste periferieën van de wereld.”

Paus Franciscus plaatste steeds het Evangelie van de barmhartigheid centraal. Hij herhaalde dat God nooit moe wordt van vergeven, wat de situatie van de boeteling ook is.

Om dit te onderstrepen riep hij het Buitengewoon Jubeljaar van de Barmhartigheid uit: barmhartigheid is “het hart van het Evangelie.”

Twee sleutelwoorden markeren zijn pontificaat: barmhartigheid en de vreugde van het Evangelie.

In plaats van een “wegwerpcultuur” verkondigde hij de cultuur van ontmoeting en solidariteit. Broederschap was een constante toon in zijn spreken. In zijn encycliek *Fratelli Tutti* wilde hij een wereldwijde roep naar broederschap doen weerklinken: omdat wij allemaal kinderen zijn van dezelfde Vader in de hemel.

In 2019 ondertekende hij in de Verenigde Arabische Emiraten samen met de groot-imam van Al-Azhar het *Document over de menselijke broederschap*, waarin de gemeenschappelijke vaderschap van God centraal staat.

Met zijn encycliek *Laudato si’* herinnerde hij de wereld aan onze gezamenlijke verantwoordelijkheid voor ons gemeenschappelijk huis, onderstrepdend: «Niemand wordt alleen gered.»

Vooral tegenover de oorlogen van de laatste jaren verhief paus Franciscus onophoudelijk zijn stem voor vrede en riep hij op tot rede en eerlijke onderhandelingen. “Oorlog vernietigt mensen, huizen, ziekenhuizen en scholen,” zei hij. “Oorlog laat de wereld altijd slechter achter. Het is altijd een pijnlijke en tragische nederlaag.”

“Bouw bruggen, geen muren,” herhaalde hij vaak. Zijn geloofsdienst als opvolger van Petrus was altijd verbonden met een dienst aan de hele mensheid.

Spiritueel verenigd met heel het christendom zijn wij hier in groten getale om te bidden voor paus Franciscus, dat God hem moge opnemen in de oneindigheid van Zijn liefde.

Paus Franciscus besloot zijn toespraken vaak met: “Vergeet niet voor mij te bidden.”

Lieve paus Franciscus, nu vragen wij ú om voor ons te bidden. Zegen de Kerk, zegen Rome en zegen de hele wereld vanuit de hemel, zoals u dat vorige zondag nog deed vanaf het balkon van deze basiliek — in een laatste omhelzing met het volk van God en met heel de mensheid die oprecht zoekt naar waarheid en de fakkel van de hoop hooghoudt ■

Giovanni Battista Re
Deken van het College van Kardinalen

Grazie

Santo Padre

Bedankt, Heilige Vader

Alstublieft, ik vraag u
om voor mij te bidden.

Francesco

Bisschop van Rome
13 maart 2013
21 april 2025

P

aus Franciscus stierf met Pasen en was bij velen geliefd, katholieken, protestanten. Hoe geliefd deze herder was, over alle christelijke grenzen heen, bleek tijdens de maanden van zijn ziekte. Over heel de wereld werd voor hem gebeden, door vertegenwoor-

digers van alle godsdiensten. Niemand wilde dat deze paus heenging. Hij zelf ook niet. Pas na het ontslag uit het ziekenhuis, een paar weken voor Pasen, werd bekend dat paus Franciscus de dood al eens in de ogen had gekeken, tot twee keer toe. En toen hadden de artsen hem ook gevraagd: wat wilt u? Deze luisterende kerkleider en deze dienaar van armen en vluchtelingen wist van geen ophouden. Daarom antwoordde hij: ik wil leven tot het niet meer gaat. Toen ik dat las was ik ontroerd. Want de herder die geen adem meer kon krijgen en zweefde tussen leven en dood, wilde niet het einde. Daarom zegende hij de wereld nog met Pasen en leefde hij voor wat het betekent om met hoop te leven. Die hoop staat centraal in het Jubeljaar 2025, de hoop dat het leven sterker is dan de dood en dat een mens mag geloven in het eeuwige licht van God.

Opstaan

Paus Franciscus stierf uiteindelijk toch, als gevolg van een beroerte, maar wel met die hoop en zo is hij door zijn dood heen een levende getuige van die hoop in een wereld van rechteloosheid, oorlog en geweld. Daarom noemde hij ons allemaal 'pelgrims van hoop'. Paus Franciscus geeft ons door zijn sterven heen ook handvatten om met die hoop aan de slag te gaan in ons eigen bestaan. Anders gezegd, je hoeft niet naar Rome, Lourdes of Santiago de Compostela te gaan om pelgrim van hoop te zijn. Wees een voorbeeld, zoals Franciscus tijdens zijn ziekte en sterven, en leef met Christus die is opgestaan uit de dood. Dat is onze hoop. Zo kan iedereen een pelgrim van hoop worden door mensen te laten opstaan uit armoede, onrecht en eenzaamheid.

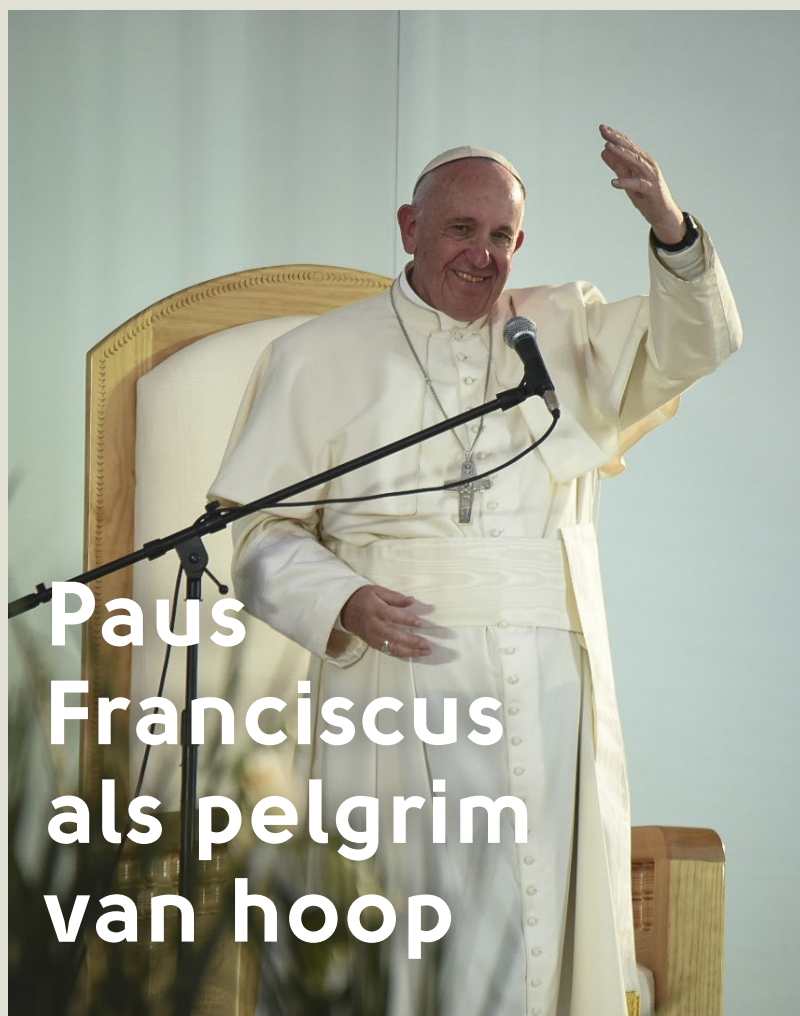
De bul van paus Franciscus voor het Jubeljaar 2025 heeft als titel: *Spes non confundit* (De hoop stelt niet teleur).

Verlangen

Paus Franciscus formuleerde die hoop in een pauselijke bul ('*Spes non confundit*', 'De hoop stelt niet teleur' over dit Heilig Jaar - red.), die geen moeilijke woorden kent maar in een taal van liefde en tederheid is geschreven. En niet onbelangrijk in een taal van verlangen. Want dat verlangen is een voorwaarde om met hoop te

Leo Fijen is ambassadeur van uitgeverij Adveniat en oud-presentator van de geloofsgesprekken van de KRO-NCRV op de zondagochtend.

kunnen leven. Zonder verlangen gaat het niet, verlangen naar een betere wereld, met kleine stapjes. Wat doe jij in jouw omgeving voor ouderen, zieken, vluchtelingen en armen? Waar ben jij in het lijden om je heen, in de mantelzorg voor je ouders en je partner, in de zorg voor mensen in een verpleeghuis, in de aandacht voor stervenden in een hospice? Hoe kom jij in beweging om er voor je naasten te zijn en zo een teken hoop te zijn, juist ook voor jongeren. Ooit gaf deze paus in zijn eerste jaar bij de Wereldjongerendagen de volgende boodschap mee: ga op weg, wees niet bang en dien. Hij leefde deze woorden voor tot op het laatst, toen het niet meer ging. En zelfs toen zocht hij de gedetineerden in de gevangenis op.

Paus Franciscus was ook in zijn lijden een teken van hoop en mocht naar zijn Schepper rond het Hoogfeest van de Verrijzenis. Dan ben je in alles een pelgrim van hoop, een voorbeeld voor ons allemaal. ■